

ЧОННУН НЕГЕЛДЕЗИН ХАНДЫРАР ДЭЭШ

СЭНП-нің XXIII съездин совет кимилерин амыдыралын улам чаагайдыралар сорулган. Ону ботандыра-рынга чоннуң хергелги кылы-ларын бугурун үндүр чик болгаш аш-чөм үлөтүрүнүң ролу улуг.

Тывада зыт, сүт үлөтүрү-мүн бугурулгелери беш чыл-дың планын хуусаа бетинде күүсөдир. В. И. Лениннің те-рүтүнгенинде бээр 100 чыл болурун күш-ажылы беким көргүзүлгө-биле уткурун дээр социалисттик чарышты ий-барт-кан. Соелгу үеде аш-чөмүн чугула продукттарын бугурун үндүрүп турар зыт, сүт ком-бинаттарынын амыдыралын эки-жилгелер бар. Бо чылдың баш-тайгы чартында он бугурул-гелер продукция сайгары-нын планнарын ажыратып, чоннуң хергелгиин кы-лыларын садыг четкизи-не хойну кирген. Эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңизерге, бугу-рун үндүрүп продукциянын хемчээли өскөн. Харын бо чы-лын Кызылда сүт заводун амыгалаг кириген.

Зыт, сүт продукттарын чоннуң негелдези кончуг улуг. Ычангаш ыдыг кылылар-нын ассортиментиин калбар-тыр, оларның шынарын бе-дир өнзө чугула. Амыгалаг чон колбаса кылыларын-нын ажы-бүрү хевирлерин көвү-дирин негел келген. Кызыл-дың зыт комбинаты ирак-ке, полтава, мексика колбасаларын, сосискаларын болгаш сор-дельяларын ажы-бүрү сор-тарын бугурун үндүрүп шын-гизген. Садыг четкизи-де сүттен ыглан продукттар-нын ассортиментиин калбар-ган: 6 хуу үскүр, шилге кут-кан сүт, 20 болгаш 35 хуу үскүр сүт хоюу, ыштаан быш-так, ряженка чикжитиг чүд-дерин бугурун шынгизген. Чаа сүт заводунун амыгалаг кири-биле сүт продуктула-ры-биле чонну бүрүн ханды-раарынын аргазы тургустунар.

Беш чылдың ушкучу чылда зыт, сүт бугурулгелерин амыгалагчыларын мурнунда тургустунган сорулга улуг. Зыт комбинаты 6000 тонна бирги категориянын ээдин, 900 тонна колбасаны, Кызылдың сүт заводу бо чы-лын 10 муң тонна чалаң сүт продукциясын, 350 тонна сар-жагы бугурун үндүрүп план-ын. Бо чылдың баштайгы чартында коллективтерин амыгалагчынын түңүлү о сору-галарын ботандырып бо-лур аргалар барын херче-лээн. Байдалды улам экин-жиде амыгалагчы ортузунга масса-политикти, организ-мич амыгалагчы күштелдер бол-гаш социалисттик чарышты улам дээштик организастары чугула.

Сайгарыла планы күчөст-тинген-даа болза чамалык пре-дуктулар-биле чонну чедир хандыраар. Чинээ, малбаса

лавырларын тывары чугула. Ол дээрже чуртта боттанып турар амыгалагчы реформазы-нын негелделеринге дүшүр амыгалагчы белегел болур. Ону чогумчалык-биле чедип алырда, бугурулгенин амы-гыт чоруун бедир хемчег-терин болгаш күш-ажылды эртемге үндөзүлп организастарынын элементтерин амыгалаг херек.

Ажыл-агы чорудулганы-нын чаа системасы бугурулге фондунуң ыкч анализдээр, оң ажыктыын күштелдир-рин негээр. Чоннуң негелде-хергелги хандыраар экин-жиде дээр бугурун үндүрүп продукциянын шынарын бе-диринче кичээлдерин ула-тыр алаар. Чүге дээр чон-нуң негелдезин бугурун сай-гарып саткан продукциянын

хемчээли бугурулгенин кол көргүзүп болур. Эки шына-рылы кылыларга хергелел ула-гадыр дээр билдир.

Бо чылын чаа реформазы шилчирин көрдүгөн комби-наттар заводтуң иштигине бот-орулга-чарылганын принцип-терин негелдир дээр хой ажылды кылыр алаар. Чехтер, участоктар бугурун бугу-рулге хемчээлин өстүрүгөн эки салдар чедир көргүз-гелери тодарып, ол талазы-биле коллектив кимжигерин иделкейлиг амыгалагчы дет-кимче хемчеглерин чорудары амыгыт. Чаа байдалда бугу-рулге чери орулгазын өстүр, оң деңгелин бедир дээр иштиги куралыларын амы-галче кириер. Ол херекти бот-андыраарда ажылычтарнын бот-идеяларын көдүрү, олар-нын өртүзүгө кичизидикчи, организастыг болгаш эконо-миктиг билгилерин негелдир дээр хуузагени партия, комсо-мол, профсоюз организаци-лары ап чорудар умурлуг.

Реформаны ботандырып турар үеде бугурулгеге тур-густунуң келир экономиктиг идиг бериншиктер аш-чөм-ниң продукттарын кылы беле-тизирин хемчээлин өстү-рүгөн, ол чүдүлгенин шы-нарын болгаш ассортименти-зин экинжидерге дөгүмчө болган турарын чедип алыры чугула. Мынчага дээр зыт комбинаты өлкө, баар чинек-тиг чүдүлгелер аш-чөм кы-лырын шоолуг кичээлгелге албай негел. Ыччалза-даа ыдыг чүдүлгелер амаанын,

Кызыл тукту тывыскан

Республиканын көдө бол-гаш сүт Советтеринин соци-алисттик чарыштын бирги чар-тык чылда тилекчи Кара-Хол көдө Совети болганын билди болгаш бие. Чокта чаа ол көдө Советтин ажылы чоннарын митингиз болган. Ук митингтин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бол-гаш областын профсоюздар чөвүлелиниң көдө, сүт Со-веттеринин аргазына шилтир Кызыл тукту ол көдө Советке тыпырынга турсааткан. Ты-ва АССР-ниң социал ханды-рылга министри Александр Бурбуевич Даваа ол тукту тыпырып тура, мынчаар чуга-лаа:

— Силерин көдө Совети-нер республиканын көдө,

сүт Советтеринин чарыжы-га тилекчи болганы кончуг өөрүчү-дүр. Кара-Холдун ажылы чоннары район бол-гаш республика төптеринде ырак черде тура-даа, Влади-мир Ильич Ленинни төрт-түнгенин 100 чыл болур төөгүзү юбилейинге уткуштур бугу улустун чарыжыга иде-кейлиг киржи, мурнакчы бо-луп турары кончуг эки-дир. Ычангаш бо тукту моон сон-гаар салбас дээр, улам эки амыгалаг боор силер деп, Ты-ва АССР-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң болгаш област-тын профсоюздар чөвүлелиниң мурнунда идеге тур мен.

Министрин ол чугаазын митингте чыгган чон кизи-биле текээр тукту ап тура, боттарыга чарыштын бедир хуузагелерин алган. Кара-Холдун ажылы чоннары мал чеминин 50 ажыг хуузу беле-ткен алган. Колхоз планда ажыг 500 тонна ситенин бе-леткери хуузагелер. Кара-холчулар мал кыштагалашкы-нынга белегелди дозуп ту-рар. Чаа өөрдилге чылыга школан белегелди база-ла эки. Сүт чаагайдыралын моон сонгаар-даа экинжир. Көдө амыгалагчы продукттар-нын күрүгө белегелди чедип-шикитиг чоруп турар. Дүз салдарын чыл планы күсөт-тинер чокчулаан. Ол бугу болгаш өскө-даа чедипшиктер-ни улам бижыгалаарын кара-холчулар хуузагелер алган.

КЫЗЫЛ ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШТИН КЫЗЫМАККАН АЖЫ-ДАРАИ. АДА ТӨРӨН ЧУРТУВМС-ТУ АЖЫЛ-БИЛЕ КААСТАДЫ

№ 27 шахтаның мурнакчылары

КОМИ АССР. Печораның хомур-лаш бассейнинде 1941 чылда баштайгы бир шөлөн хомур-лашты хергелекчилерге чорудуп берген. Хомур-лаш агымы оон бээр улам кааба-рып турар. Ам Воркутаның дагжылары чуртка чылдык-на миллион-миллион тонна кон-чуг эки шынарылы, кокстайыр хомур-лашты берип турар алган.

Ажылынга бердинген

Тос шап. Гастрономун экин амыгалагчы сонда, шуу-чан чоннуң чамалыкы быштак, балык, үс аймаа салгыраар салгыраа далажыкканар. Сон-га чогулда дойдун кылган саважыгаштарда чечектер. Ак ланткалар-биле шынак ханада «Силерге коммунисттик күш-ажылды бригаданы баралган туу» дээр бижиктиг рачажы-гап, а өскө чартында «Со-циалисттик күш-ажылда ак-көргүзүлгелери дээр» дээр ык-пел азын каа. Хандыраар бе-жиг амыгалагчы чедипшиктерин иштигелер социалисттик чарыш-ка эки түңгелерин чедип ап.

Ловна Козлованың эргелекчи-леп турар салгырынын кежи-гунери чугаалап турар. Зина-ида Михайловна 1962 чылда Кызылдың салгыт школазын дооскаш, төп гастрономга сал-гыт эргелекчилер амыгалаг кириген. Садыг ажылынга мер-гелди чокта дораан-на салгыт эргелекчилерин берге болбас аргажык. Коллективтиң дуу-зы, бодунун кызымакканы — баштайгы бердирин амыгалагчы өртүгөн иди болган. Чортуу ажылынга чамалыгып, бодунун күжүгө бүзүрелди алган. Садыг амыгалагчы чуга-лаа хуузагелер амыгалагчы, а амаа

3. Козлова иделкейлиг хой-литичи. Хоорайнын улус су-дунун улус төлөөн. Кы-зыл салгытты хана солун ре-коллективизин кижигүчү. Каш улаа шапанды мактаган. Чокта чаа эрткен совет Са-дыгканын хүнүн таарыштыр реэпребесовуң, күрүне са-дыгканын болгаш хергелекчилер кооперацияларын профсоюз-дериниң обкомунун Хуудал бижиг-биле шапандаткан. Кы-зыл салгытты Хуудал бижиг-теринге оон адып кири бижээт. Бодунун ажылы билдир-чилери, амаа бүрүн-биле бер-динген — ол максаттарын чаа-лап алырынын үнөр дозу бо-ган.

С. ДОРМУ.

Чоннуң чаагай амыдыралын бедиринин бижыг баазазы

Чурттуң байлаа болгаш оон удузунуң чаагай амыдыралы экономиканын, хамыктың мур-нунда үлөтүрүп болгаш көдө ажыл-агыйның хөгжүл-денин хемчээлдеринде болгаш деңгелинде шилтирелер чеге-биле тодаргыштып турар. Ки-жигин амыдыралыга херектиг материалдыг кимжигерин үлөтүрүп болгаш көдө ажыл-агыйда тургузуп турар болбай. Чур амыгалагчы база чартып шыдаар аргалыг улуг үлөтүр социализмниң материалдыг баа-зазы болур деп, Ленин өөрт-кен. Чогум-на харын аар ин-дустрия — металлургия, ма-шина туудушукчу, одаар чүд, энергетика болгаш өскө-даа адырлар — амыг бугурул-генин үндөзүп ол. Социализм үезинде удузун колугаа мөөн-түз, нинтиин өңчүзү болур улуг үлөтүрүп бугу экономика-нын хөгжүлүгүнө кол ролду ойноп турар.

Улуг Ленинни чагыгарын удузтула ботандыраар. Ком-мунисттик партиянын удузту-лазы-биле совет улус чурттуң индустриализация болгаш көдө ажыл-агыйның коллективизация ботандырып, со-

циалисттик нийтиелди тургус-кан. Бистин хожуузагыл, ко-дуула-ла аргалыг турган чурттузус күчүлүп индустри-алды болгаш колхозчу күрүне болу берген. Совет Зиндасы үлөтүр хөгжүлүгүнүн деңге-линиң талазы-биле Европада бири чеге, дегелдеги ийги-лели ээлээн.

Амыг беш чылдың ийи чы-лыны дүзүлүп совет ин-дустрия тургузуп продукция-нын бугурун 20 хуу хире көвүдөткөн болгаш бедир тем-пидер-биле хөгжүп турар. Бо чылдың бирги чартында үлө-түр бугурулгенин негелде

пур бугурулгенин негелде өздүлгө эрткен чылдың ол үе-зи-биле деңизерге 9 хуу бол-ган. 1967 чылда СССР-ге чүс мил-лион тонна ажыг (102,2 мил-лион тонна) капын ээлдирген. эрткен чылда 595 миллион то-нна хомур-лашты каскан. 286 миллион тонна нефтини алган. 389 миллиарда киловатт-шак элетроэнергияны амыгалаг үн-дүргөн. Шаңда машиналар болгаш дериг талазы-биле ша-нык капиталдан бүрүн хама-рыламыг турган бистин чурту-вуста амыг машина ту-душукунун бүтү хевирлери бар болгаш өскө-даа чурттар-нын дериг-биле эки хандырып турар. Аар индустрия — чоңга амы-дыралыг чугула ужу-дузалаг, көдө ажыл-агыйны. а ол ыкшак чик болгаш аш-чөм үлөтүрүп техника талазы-биле чөөртү деригинин күчүлүп баазазы. Чүгө чангыс 1967 чылда беш колхозтор болгаш совхозтар үлөтүрүлгө 286 муң тракторларын, 146 муң чүкч автомобильдерин, тараа ажаар 96 муң комбайнларын болгаш өскө-даа хой техниканы алган.

Чик болгаш аш-чөм үлөт-пүрүн чарткан болгаш амыг үнөң дериг-биле дериг үрүл-чүлөп турар. Социализм дээрже, капита-листтик иделгелерин болгаш ки-жигин кижиг мөөчүрү чорукту кээзде ууткаан, дараладын болгаш амыг чокталыр чорук-тун, аштын болгаш түрөңги байдалын тургустунуп кел-дерин чылааганынын чок кылган чаа нийтиел тургузуп болур деп чүвени СССР-ниң дүзүлгөзү өөрдөп турар. Со-циализм үезинде национал орулга бүрүн-биле чоңга за-

Газтыгда хала чок

Каш чылдар мурнунда ак-көк от бистин республикага чаа чүдү болуп турган болза, ол ам бистин хоорай, суурларымыс-тың ырак оларда малчыларынстың эргө-жөк чугула элиелди алган. Оттулар ыш соотур чер мур малчыга кочал хире хемчээлди баллонда газ ийи ай хире үеде ийи-чөм хандыраар ижер олу-козу болу берген. Улуг хемчээлди газ херексел баа бар. Ындыг херексел-дер бистин Тывада амаанында эвээр, ычангаш оларын хоорай чурткачыларында агыла, республиканын дээр малчыларынга берип турар. Андрей Черлакпеевич Даржаа «Ок» совхозтун дээр мал-чыларын бирээт. Оң ажылыгында адаарган, болур. Амаа ыдыг газ херексел берген. ЧУРУКА: Малчынын кадым Даржаа Уйнуң газында нежээки чөм белекел чураты. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОЗУ.

Мал чеминин белегкели

БИИ-ХЕМ. «Хадик» көдө ажыл-агый артыл мал чеме-ринин белегкелине механизас-таттыган ийи бригаданын ыюнда кириген. Никитин-биле ситен кестирер 11 машиналар-дыг ийи бригада аразында на-рыштыг амыгалагчы, ситен белегкелинин темпизин мурну-чуулаан дүргөстөгөн. Валентин Гончарова уду-рткан № 1 бригада 400 тонна ситен «белегке» планынча 200, а Михаил Мышкы-оолга удузган № 2 бригада 600 то-нна ситенин 270 тонназын бе-леткен алган. Ситен кезилде-зи-биле деңге бугу-бүрү беле-гкели база чорутууну турар. Никитин-биле 10 муң моондак бугу-бүрү белегке-р план бу-

рун күүсеттинген. Кайы-даа бригаданын ситенчилеринде хуу нормазын 135-160 хуу күүсөдип турарларын саны хуу бир нежемин келген. Бо хүндерде ажыл-агый си-лос салыштыгына кириген. Гектардан-на 120-200 центнер игоаан массаны алышаан, колхоз 60 ажыг тонна силосу сатып алган. Ам үеде кайы-даа амыг организастыг үр-гүлүлүп турар. С. ДАНГАА. «Улуг-Хан» совхозтун Көк-Чыраа салбы-рынын ажыл-ишчилери нини-тин малыга чогуур хемчээл-ди чөм куралыларын тургу-зуп дээр ситен кезилдирин темпизин мурнукуулаан ша-ныктыккан. Салбыр 1500 тонна ситен белегке-р планынча үш-түд ийи кези кириген күүсө-дип алган. Сигенин эвөөлөр аразында чарыштыг амыгалагчы, мал чемининин, баланын хуу-нун нежемин турар. Чокта чаа үндүргөн түңгелде чарыштыг бирги черин Төлөш Биче-оол-га удузган эвөө алган. Айт машиназы-биле ситен кестирип турар 16 кижиге составтыг эвөө

ийиги черин ээлээн. Чугула кампания — мал чем-ининин белегкели эгелдирген бээр элээн үе эрткен. Баш-тайгы хүндерде чамалык берге-дээшкери база тургулаан. Ону кайылар дээр орадал-дыкчылар тургаж, ол ама-лаа чөтөс. Ситенчилерин ма-териалдыг союурагалын кө-дүрүр, мурнакчыларын ша-н, мактаар хемчеглер алган-майи турар. О. ТАВАА. КАА-ХЕМ. «Бурунга» сов-хозтун ажыл-ишчилери нини-тин малыга четир санын

М. ЧЕКПЕ.

БӨЛҮК КЕЖИГҮННЕРИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ
